

**Бердянський державний
педагогічний університет**

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

**«ВИХІД ЗА МЕЖІ: ІНКЛЮЗИВНА
ЛІТЕРАТУРА ЯК ГОЛОС “ІНШОГО”»**

26-27 вересня 2024 року

МАТЕРІАЛИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет філології та соціальних комунікацій
Кафедра української та зарубіжної літератури і порівняльного
літературознавства

Матеріали
Міжнародної наукової конференції
**«Вихід за межі:
інклюзивна література як голос
“іншого”»**

Запоріжжя, 2024 рік

УДК 82.09'06-056.2/.3(082)

Редакційна колегія:

Новик О.П., доктор філологічних наук, професор кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства, Бердянський державний педагогічний університет; **Харлан О.Д.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства, Бердянський державний педагогічний університет

*Друкується за рішенням вченої ради
соціально-гуманітарного факультету з використанням дистанційних технологій
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 1 від 2.09.2024 р.)*

В 54 Вихід за межі: інклюзивна література як голос “іншого”: матеріали міжнародної наукової конференції (26–27.09.2024 р.) / [ред.кол.О. П. Новик, О.Д. Харлан]. Запоріжжя: БДПУ, 2024. 128 с. (електронне видання)

У збірнику вміщено матеріали доповідей і повідомлень міжнародної наукової конференції, що відбулася на базі факультету філології та соціальних комунікації Бердянського державного педагогічного університету. Конференцію було присвячено питанням інклюзії в культурі, літературознавстві, проблематика доповідей спирається на потреби наукового літературознавства та практики викладання літератури у контексті студій про інклюзивну літературу а проблеми іншості.

Матеріали збірки можуть бути використані вчителями та студентами-філологами, викладачами, аспірантами, а також усіма, хто цікавиться сучасними проблемами дослідження літератури.

УДК 82.09'06-056.2/.3(082)

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несуть автори

© Бердянський державний педагогічний університет, 2024

© Автори статей, 2024

Зміст

Прізвище, ім'я	Назва статті	сторінки
Бобилков В. В.	Інклюзивна література: відкриття дверей до різноманітності	6
Богданова М.М.	Специфіка викладання практикуму з виразного читання майбутнім вчителям-філологам під час війни	9
Богданова М.І.	Портрет як структурно-змістовий аспект дослідження образу персонажа художнього твору	11
Бойко Н. Т.	«Хвора душа»: травми і хвороби у творах Олександра Кониського	13
Борзенко О. І.	Опанас Маркович і Катерина Керстен: до історії літературного побуту ХІХ ст.	16
Гальчук О.В.	«Інша» / «інший» у картині світу автора (на матеріалі малої прози Галини Пагутяк)	19
Гоголя М. П.	Репортаж українських «неповерненців» (Докія Гуменна, Іван Дубинець)	22
Годік К.О.	Голос іншого як прийом проговорення глобальної проблеми	26
Головань Т.П.	Філософія хвороби у творчості Олексія Плюща	28
Горбач Н.В.	«Хіба божевільних виліковують?»: проблема іншування хворого в повісті О. Сайко «Птахи завжди повертаються»	32
Гурдуз А.І.	«Інші» у фентезі перших десятиліть ХХІ ст.: маски і ролі	36
Демідова Є.В.	«Перевтілення – як спосіб бути почутим (за новелою Ф. Кафки «Перевтілення»)»	39
Журба С.С.	Художня інтерпретація внутрішнього світу онкохворої дитини у творі «Оскар і Рожева Пані» Еріка-Емманюеля Шмітта	42
Зарва В.А.	Репрезентація дисабілітативної героїні в романі «Не сповна розуму» («Out of My Mind») Шерон Дрейпер	45
Землянська А.В.	Образ людини з особливими потребами в сучасній кіноіндустрії	47
Кізілова Д.О.	Інклюзивна література як спосіб	
Мельникова Ю.О.	порозуміння «різних»	51

Косінова О.М.	Мотив хвороби у творах українських письменників: інтермедіальний аспект (На матеріалі повісті В. Короленка «Сліпий музикант»)	53
Костромицький Р.І.	Художнє дослідження проблеми самоідентифікації особистості у фільмі Дені Вільнева «Той, хто біжить по лезу 2049»	56
Крупка М.А.	Інвалідність як маркер інакшості у художній свідомості сучасної літератури (На прикладі роману Галини Вдовиченко «Найважливіше – наприкінці»)	59
Кулешір М.М.	Особистісні ідіосинкразії в повісті К. Гагерупа «Вище за небо»	62
Кутєпова А.М.	Дотримання гендерного балансу у медіаматеріалах на тлі війни	66
Мельнікова Ю.О.	Інклюзивний дизайн у соціальних мережах	70
Лелека Ю.М.		
Костромицький Р.І.		
Маценка С. П.	Спектакль гротескного тіла: «Малюк Цахес на прізвисько Цинобер» Е.Т.А. Гофмана із перспективи студій дизабіліті	73
Мельніков А.Г.	Безбар'єрний геймінг: інклюзія у сучасних відеоіграх	76
Мельнікова Ю.О.		
Ніколаєнко В. М	Дитина з інвалідністю в часи голодомору в романі Н. Чайковської «Очевидець»	79
Новик О.П.	Ейджизм як частина повсякденності творів «Нова стара баба» Лариси Денисенко та «Червоні хащі» Фоззі	82
Оздемір Д.О.	Жіноча ідентичність у контексті політичних і соціальних змін: репрезентація жінок у графічному романі «Персеполіс» Маржан Сатрапі	85
Приходько А.Б.	Особистості з особливостями: інклюзивний вимір роману «Гра престолів. Пісня льоду та полум'я. Книга перша» ДЖ.Р.Р. Мартіна	87
Резніченко Ю.О.	Художнє відтворення світосприйняття дитини в наративі повісті «Рікі та дороги»	

	Марка Лівіна	90
Сажина А. В.	Навчання та виховання в ізоляції: за романом «Кімната» Е. Доног'Ю	93
Смирський К.	Образ Ніка Каррауея з роману «Великий Гетсбі» в контексті ЛГБТ-студій	96
Свіца Т.В.	Проблема вимушеної еміграції в романі Івана Білика «Танго»	98
Тичініна А.Р.	Травми як каталізатори креативності інакшого: виключення, сегрегація, інтеграція у романі Д. Овенс «Там, де співають раки»	102
Тищук А.Е.	Диджиталізація як шлях до безбар'єрності та інклюзивності в освітньому процесі	105
Федоренко О. Б	Козаки-характерники з фізичними вадами в українському романі ХХ століття	108
Федько О.Ю.	Пошуки нормальності у «Біографії випадкового чуда» Т. Малярчук	111
Харлан О.Д.	Серед ворогів: трагедія військового полону в сучасній українській прозі	114
Штанюк О.М.	Почути «Іншого»: голос Іґбо в нігерійській літературі	117
Шубравська О. В.	Художня роль образу здорової/хворої людини у драмі Сидора Воробкевича «Блудний син»	120
Шуміло С. М.	Хвороба як зустріч з Богом у літературі Київської Русі	123

Тичініна А.Р.,

кандидатка філологічних наук, доцентка
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

**ТРАВМИ ЯК КАТАЛІЗАТОРИ КРЕАТИВНОСТІ ІНАКШОГО:
ВИКЛЮЧЕННЯ, СЕГРЕГАЦІЯ, ІНТЕГРАЦІЯ У РОМАНІ
Д. ОВЕНС «ТАМ, ДЕ СПІВАЮТЬ РАКИ»**

Міждисциплінарні підходи сучасної гуманітаристики *Memorystudies*, *Traumastudies*, *Disabilitystudies* виокремлюють проблему інакшості як конфокальну. Література–винятковий мистецький кластер, що фіксує, моделює або «засвідчує» не лише колективні, історичні, культурні чи генераційні травми, але й особні травматичні досвідголовно маргіналів, чужинців, вигнанців, нездорових тощо – усіх, хто претендує на статус «інакшого». Дискурси їхніх переживань ідисоціацій, забування і пригадувань, різних способів проживання і долання травми постає конструктивною основою літературних сюжетів.

(с)Прийняття іншого у суспільстві окреслюється митцями здебільшого з урахуванням дитячого досвіду «інакших» персонажів. У такому разі йдеться про дитячі травми, які постають важливими ключами для розуміння специфіки їхньої відмінності. Так, авторка філософії «отруйної педагогіки» Еліс Міллер, враховуючи фрейдистські концепції, акцентувала на тому, що саме літераторам, задовго до психоаналітичних студій, першим вдалося зафіксувати вплив травматичного досвіду на творчість. Філософія розглянула деструктивність як розрядку довго стримуваної дитячої ненависті та її витіснення на інші об'єкти чи на себе: «Чим раніше сталося вбивство душі, тим важче його буде зрозуміти постраждалій людині, і тим менше його можна підтвердити спогадами та словами» [4]. Дослідниця акцентує, що джерелом хворобливого стану постає не сама травма, а похідні від неї фактори – по-перше, пригнічений відчай через недозволенність повідомити те, що ви – постраждалий, і, по-друге, неспроможність продемонструвати, висловити «почуття гніву, приниження, відчаю, безпорадності та смутку» [4]. У свою чергу Кеті Карут концептуалізувала вплив травматичного досвіду на свідомість, ідентичність і тіло людини: «Оскільки ці події є травматичними, вони можуть почасти визначатися саме такими, які неможливо одразу ж прийняти: у такий спосіб цей досвід відкладається, розщеплюється, або стає предметом соціального і політичного заперечення» [1, 10]. Вона висновує, що травму можна переживати кількома способами – і як пам'ять, і як катастрофічне знання [1, 10]. Звідси, пам'ять і знання може сублимуватися у певний вид творчості, тобто травматичний досвід здатен

конвертуватися у продуктивні креативні матриці. Відповідні трансформаційні процеси посттравматичного зростання інтерпретуються у художній літературі.

Саме таким можна вважати роман американської письменниці Делії Овенс (1949) «Там, де співають раки» (Where the Crawdads Sing, 2018). Цей поліморфний за жанром текст (синтез ознак роману-становлення, любовно-психологічного роману, детективу, екороману) окреслює дорослішання і соціалізацію травмованої особистості, дівчинки Каї, чий життєвий шлях – процес виживання у соціумі. Головний персонаж, осердя персоносфери, виступає носієм множинної травми. Оприявлення травм становить окремі сегменти сюжету твору. По-перше, модель сім'ї, у якій виховували Каю, була радикально патріархальною, де травмований переднім досвідом батько, завдавав психологічного і фізичного насилля дружині та дітям. Другою травматичною подією для Каї стала втеча матері (Джуліен), а відтак інших дітей з дому, внаслідок чого дівчинка сам на сам залишається з авторитарним батьком. Втрата матері чи не найбільше травмувала свідомість Каї і видається окремим екзистенційним наративом. По-третє, травматичним постав її досвід шкільної соціалізації, оскільки діти відверто цькували «Сволоту з болота». Цей етап взаємовідносин «ми – інший» у романі «Там, де співають раки» можна схарактеризувати як **виключення**.

Психологічні травми дівчинки вплинули на її особистісну ідентичність. Лише дика природа, з якою возз'єдналася Кая, заповнює сенсами комунікативну травму її мовчання. Боротьба за виживання «природної людини» у відчуженому від неї соціумі стало ключовою проблемою тексту. Черговим розчаруванням для «болотяної юнки» було неповернення Тейта – єдиного, кому довірилася Кая. Відтак стосунки з Чейзом багаторазово нівечили її свідомість – глузування, приниження, гендерний аб'юз, сексуальне насилля відкрили приховані (завдані батьком) емоційні рани дитинства і з тим навіть спровокували вбивство кривдника: «Травма складається з двох моментів: для того, щоб можна було справедливо діагностувати психотравму, потрібно зважати не на одну єдину мить. Спершу відбувається насадження чогось, що має зовнішнє походження. А вже потім (другий момент травми) цей досвід, або пам'ять про нього має бути відновлена, після чого досвід стає травматичним. Тобто травматичною є не перша дія, а лише внутрішнє реанімування цього спогаду, яке, власне, перетворює його на травматичний» [1, 10]. Кая оживлює свої дитячі переживання і підхоплює притлумлену матір'ю травму жінки. Суспільне неприйняття й відторгнення стають епізодами її повсякденності, так що навіть судовий

процес практично не травмує дівчину. Кая, що спілкується лише сім'єю афроамериканських маргіналів, і в дорослому віці залишається незрозумілою для мешканців Барклі-Коув, тому вони дистанціюються від неї. Це засвідчує процеси *сегрегації* інакшого у романі «Там, де співають раки».

Множинний травматичний досвід Каї конвертувався дівчиною у творчість, за допомогою якої героїні вдається, але тільки певною мірою, *інтегруватися* у суспільний простір. Як, і Делія Овенс [див. 2], Кая стає авторкою не лише кількох відомих зоологічних книг, але й художньої літератури. Імпліковані в роман ліричні компоненти становлять переконливі зразки метатексту: «В такий спосіб вона намагалася розкрити свої почуття, поділитися ними ще з кимось, окрім чайок» [3, 427]. Образ Каї-літераторки містифіковано під псевдонімом місцевої поетеси Аманди Гамільтон – її «улюбленої авторки», що друкувалася у місцевій пресі, тематизуючи природу і кохання: «Притаєна любов, / Як заграбований звір, / Себе поглинає зсередини. / Любов має прагнути волі, / Щоб вибрати пристань / І зітхати з полегкістю» [3, 185]. Її поетична творчість активізується саме у моменти найбільших екзистенційних переживань, позаяк травми виступили каталізаторами креативного потенціалу. Приміром, розчарувавшись у стосунках з Чейзом, Кая декламує: «Вже мушу відпустити. / Тебе. / Так часто кохання – / привід лишитись, / і так зрідка – причина піти. / Я зронила вудку / І просто бачу своє віддалення. / Ти напевне / Гадав увесь час, / Що від шалу / В грудях моїх / тебе затагує на дно. / Але тепер / Наступає відплив, / Тож рушай за течією / Поміж водоростей» [3, 257].

Знайдені Тейтом рукописи (вже після смерті Каї) розкривають її *alterego* і перед читачем. Зокрема, останній вірш постає прикладом поетичної редукції фабули роману: «Спокуса нехитра була: / Самим лиш помахом долоні. / А бідоласі світляку / За втіху смерть у мерехтливім лоні. Ще рух, / Вже кволий; / Ще крок, і пастка. / Випишує крильми в повітрі заповіт, / Світляк очима стрівсь з моїми – / Востаннє бачить він цей світ. А я ж бо бачу зміну. / Німе питання – / Відповідь услід, / Кінець беззвучно впертий. / Кохання розлетиться в порохи / і знов утілиться в безсмерті» [3, 427–428]. Проте, переконуємося, що змодельоване Д. Овенс суспільство так і не стає інклюзивним, воно ще не готове (с)прийняти інакших, не цілком зрозумілих, травмованих, людей, не залишаючи їм, як і Каї, відмінного способу виживання, аніж власна метафорична мушля.

Література

1. Карут К. Почути травму. Розмови з провідними спеціалістами з теорії та лікування катастрофічних досвідів/ Пер. з англ. Катерини Дисі. Електронна книга. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2022. 496 с. URL: <http://surl.li/dbgvou>
2. Мидриган В., Гуйчук Л., Тичініна А. Поетика роману Д. Овенс «Там, де співають раки» крізь призму автобіографічного досвіду. *«Платон мені друг, але істина дорожча»: зб. матеріалів II Міжнародної молодіжної конференції (1 березня 2024 року, м. Чернівці)*. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, 2024. С. 184–187.
3. Овенс Д. Там, де співають раки ; пер. з англ. О. Жильникової. Харків: Віват, 2021. 432 с.
4. Miller, Alice. For Your Own Good: Hidden Cruelty in Child-Rearing and the Roots of Violence, 1983. URL: <https://www.nospank.net/fyog16.htm>

Тищук А.Е.,

аспірант,

Бердянський державний педагогічний університет
науковий керівник – **Мельнікова Ю. О.,**

кандидат філологічних наук, доцент

Бердянський державний педагогічний університет

ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ШЛЯХ ДО БЕЗБАР'ЄРНОСТІ ТА ІНКЛЮЗИВНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Диджиталізація освіти стала невід'ємною частиною трансформації освітніх систем у світі. Вона змінює форми й методи навчання, відкриває нові можливості для безбар'єрного доступу до знань. Одним із головних завдань сучасної системи освіти є забезпечення рівності у доступі до навчання для всіх категорій учнів, зокрема осіб з особливими освітніми потребами. Власне диджиталізація дозволяє створювати інклюзивне освітнє середовище, в якому всі учасники навчального процесу можуть отримувати необхідні знання та навички.

Одним із ключових елементів диджиталізації освітнього процесу є використання універсального дизайну. Універсальний дизайн передбачає адаптацію освітнього середовища таким чином, щоб воно стало зручним для всіх учнів, незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних можливостей. Це включає налаштування навчальних платформ та матеріалів, забезпечення доступності цифрових ресурсів та використання адаптивних технологій.

Наукове електронне видання

**«Вихід за межі: інклюзивна
література як голос “іншого”»:
матеріали Міжнародної наукової конференції
(26–27.09.2024 р.)**

Редактори:

доктор філологічних наук, професор **Новик О. П.**,
доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри **Харлан О. Д.**

**Дизайн обкладинки:
Табаква Г. І.**